

הרב ישראל דנדרוביץ

ראש בית המדרש 'באר האבות'

מח"ס 'הנחמדים מזהב', ערך

קריאת יום הכיפורים: עבודת ה' פנימית או חיצונית

סדר הקריאה של יום הכיפורים פותח במוותם של נדב ואביהוא, המייצגים את עבודת ה' הנראית כלפי חוץ, וממשיך אל עבודתו של אהרן הכהן, המייצג את עבודת ה' החבויה בפנימיות דרכי העבודה במשנת הרה"ק השם משמואל והישמח משה

קריאת התורה של שחרית יום הכיפורים נעשית בפרשת אחרי מות. הקריאה פותחת בפסוק שבתחילת הפרשה (ויקרא טז א): "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימתו". ממשיכה אל סדר עבודת יום הכיפורים, שהיא החלק המרכזי של הקריאה. ונחתמת בפסוק (שם פסוק לד): "והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מפל חטאתם אחת בשנה ויעש פאשר צוה ה' את משה".

הסיבה לקריאת תורף פרשה זו היא כדברי רבינו הר"ן (על הרי"ף, מגילה י ב): "ביום הכיפורים שחרית קורין 'אחרי מות', שמדבר בעבודת היום". אולם הפתיחה בעניין מותם של שני בני אהרן, נדב ואביהוא, אומרת דרשני: לשם מה יש צורך לקרוא ביום הכיפורים על מותם של אלו ועל סיבת מותם. מהיכתי תיתי שלא ידלגו את פסוקים אלו ויתחילו את הקריאה ישירות בסדר עבודת יום הכיפורים.

הסיבות בספר הזוהר ובדברי הראשונים

התשובה הבסיסית לשאלה זו מצויה בדברי הזוהר הקדוש (פרשת אחרי מות, נו ב. וראה שם עוד, נז ב). בזוהר מבואר שפוחחים את הקריאה בפסוקים אלו בכדי שיתעסקו בענין זה של מות בני אהרן, שסגולת עיסוק זה היא כהקרבנות וכתבוא כפרה על בני ישראל. וכך הוא שאמרו שם (כתרגומו של בעל הסולם):

"עוד פתחו ואמרו, בכל זמן שהצדיקים מסתלקים מן העולם, מסתלקים מן העולם הדינים, ומיתתם של הצדיקים מכפרת על עונות הדור, ועל כן פרשת בני אהרן אנו קוראים ביום הכיפורים, שתהיה כפרה לעונות ישראל. אמר הקב"ה: התעסקו במיתתם של צדיקים אלו ויהיה נחשב לכם כאלו אתם מקריבים קרבנות ביום הזה לכפר עליכם. שלמדנו, כל זמן שישראל יהיו בגלות ולא יקריבו קרבנות ביום הזה ולא יוכלו להקריב שני שעירים יהיה להם זכרון של שני בני אהרן ויכופר להם".

אמנם בדברי רבותינו הראשונים מצאנו שנתנו לכך טעמים נוספים. הנה רבינו אהרן מלוניל מביא על כך שתי ביאורים שהם אחת: מעונשם של בני אהרן עלינו להוציא תוכחת מוסר עד כמה יש להיזהר מהחטא. ראשית, יש ללמוד את חומרת הדבר אפילו בעבירה הנראית כקלה ושאדם דש בעקביו, ועוד יש ללמוד, שגם אנשים שיש להם זכויות רבים עדיין יש להם להתרחק מהחטא.

וזה לשונו בספרו 'ארחות חיים' (הלכות יוה"כ, אות לה. וכן הוא בספר 'כלבו', סימן ע):

"ואפשר שעל כן קורין ב'אחרי מות', שיתנו אל לבם השומעים, כמה צריך אדם להשמר מן החטא. שהרי אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, **אָהַב** את הבריות ומקרבן לתורה, לא היה עומד זכותו ונתערבבה שמחתו במיתת שני בניו הגדולים על שחטאו לפני השם.

ועוד, שאין ראוי לזלזל במצוות הנראות קלות אליו, שהרי אלו נענשו במצוה קלה שאין בה לא כרת ולא מיתת בית דין, לפי פשט המקרא, והוא 'בהקריבם אש זרה לפני ה'', ואמרו ז"ל, שמצוה להביא מן ההדיוט, ואע"פ שאש יורדת מן השמים, ולא חטאו רק שלא עשו כהוראת משה רבן, ואם היה דודם שהדבר ידוע היה שמוחל על כבודו ולא היה מקפיד להענישם כל כך על כך. ואף לדברי האומר 'שתויי יין נכנסו' לא מצינו שנזהרו על זה.

ונוכל ללמוד מזה, שאפילו בדברים שלא נמצא בהם אזהרה מבוארת, כשהשכל מורה עליהם יש לו עונש גדול אם לא ישמור מהן".

אם ניתנה רשות להסביר טעמים נוספים לטעם קריאת עניינם של נדב ואביהוא, הרי שניתן להמשיך ולמצוא שייכות רעיונית בין השקפתם של נדב ואביהוא, זו שהביאה עליהם את מעשיהם, לבין ההשקפה המנוגדת של אביהם, אהרן הכהן, עליו הם חלקו. השקפה שמתחדדת בפסוק בו מסכמת התורה את עבודת יום הכפורים.

כשנבין וכשנשכיל את הגיונות ליבם של נדב ואביהוא ושורש הנהגתם נוכל לנעוץ ולחבר את הפסוק האחרון שבפרשה עם הפסוק הראשון שבפרשה, ובכך לראות את כל סדר הקריאה של יום הכפורים כחטיבה אחת המכילה את הרובד העמוק אותו ניתן ללמוד מפרשה זו לדרכי עבודת ה'.

שלא היה לובשן לגדולתו

על המילים החותמות את הקריאה: "וַיַּעַשׂ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", ושאותם מפרש רש"י: "כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה, ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובשן לגדולתו, אלא כמקיים גזירת המלך" מציב מרן החתם סופר זיע"א בספרו 'תורת משה' קושיה קשה כברזל:

אילו מבקשים לחדד את המציאות שאהרן הכהן לא לבש את בגדי הכהונה 'לגדולתו' האישית, להנאתו ולטובתו, אלא רק 'כמקיים גזירת המלך', לכאורה עדיף להשמיע זאת בבגדי הזהב, בבגדי הכהונה המפוארים עטויי האבנים היקרות, בהם היה הלוֹבֵש יחיד ומיוחד ויש לו במה להתפאר, ולא בבגדי לבן, שכמותם לבשו כל הכהנים, והם בגדים רגילים ששווים לכל נפש.

החידוש שאהרן הכהן לבש את בגדי הזהב 'כמקיים גזירת המלך' גדול לכאורה עשרת מונים ממה שהוא לבש את בגדי הלבן 'כמקיים גזירת המלך'. מדוע איפוא בחרה התורה להודיענו את שבחו של אהרן דווקא כאן אצל בגדי הלבן הנלבשים בעבודת יום הכיפורים ולא אצל בגדי הזהב, כשברור שגם את בגדי הזהב הוא לבש באופן כזה.

מלבד שאלה עצומה זו שמציב החתם סופר, עיין שם בתירוצו על כך, ראוי גם להוסיף מעצמנו ולהבחין בעוד דקדוק נכון: מפני מה תפס רש"י בלשונו להגיד שבחו של אהרן דווקא על "בגדיו" של אהרן, "שלא היה לובשן לגדולתו", ולא אמר כן בכללות על כל עבודתו בקודש, וכגון כניסתו לפני ולפנים ושאר עבודת היום, שכל זה היה "כמקיים גזירת המלך".

אימתי ימותו שני זקנים הללו

הרעיון היחיד אותו הרה"ק השם משמואל זיע"א מביא בשמו של הרה"ק הישמח משה זיע"א, והוא חוזר על כך כמה וכמה פעמים במרחבי ספרו הגדול על התורה, הוא ההסבר הפנימי אותו נותן הישמח משה לשורת שאלות על דברי הגמרא במסכת סנהדרין (נב א):

"וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך, ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהוא: אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור. אמר להן הקב"ה: הנראה מי קובר את מי".

אמירה זו של נדב ואביהוא, אישים מורמים מעם ונעלים משיקולים אישיים, טעונה הסבר. וכלשונו של הישמח משה, שאף מוסיף בזה דקדוקים נוספים:

"נקדים להבין מאמר זה לבד דאמרו מתי ימותו הזקנים, דהוא מאמר מגונה מאד אף לאישי ההמוני, ומה גם לנדב ואביהו שעליהם אמר משה, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך (ויקרא רבה יב ב).

ועוד יש לדקדק במאמר זה דלמה דייקו לומר 'זקנים'. גם יש להבין אומרו 'שהיו משה ואהרן מהלכין ונדב ואביהו מהלכין אחריהן'."

בתי גוואי ובתי בראי

בכדי ליישב את סדרת שאלות אלו מציב הישמח משה כלל גדול בדרכי הצדיקים: יש צדיקים שהם בבחינת "בתי בראי", שענינם הוא חיצוניות, והם עובדים את הקב"ה

בשמחה חיצונית ובתנועות בולטות. ויש צדיקים המצויים בדרגה גבוהה יותר, והם בבחינת "בתי גוואי", שענינם הוא פנימיות, וכלפי חוץ לא ניכר עליהם כלום.

את מטבעות לשון אלו שואב הישמח משה מדברי הגמרא במסכת חגיגה (ה ב):

"ומי איכא בכיה קמיה הקב"ה, והאמר רב פפא, אין עציבות לפני הקב"ה, שנאמר 'הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו'. לא קשיא, הא בבתי גואי, הא בבתי בראי".

וכך מגדיר זאת הישמח משה במקום נוסף בו הוא עוסק בעניין זה (פרשת וישלח):

"יש שני מיני צדיקים, דהיינו העובדים באהבה ובשמחה ובתנועות בחינת 'בתי אבראי', וגבוהים עליהם, אותן העובדים ביראה הגדולה מאהבה המוזכר בשל"ה, ובפחד ורעדה עד שאין השמחה והאהבה ניכרת מגודל הפחד ורעדה, והם העומדים על משמרתם בעבודתן בלי תנועות כלל, וזו בחינת 'בתי גוואי' שהם 'שרפים עומדים מעל לו' (ישעיה ו ב), ועיין ביערות דבש (ח"ב, סוף דרוש א) עיין שם באורך".

השם משמואל, שכאמור עוסק ברעיון זה כמה וכמה פעמים, מביא על שני סוגי צדיקים אלו שהגדיר הישמח משה, דוגמאות לכאן ולכאן.

על צדיקים שהם בבחינת 'בתי גוואי' הוא מביא בשם אביו הרה"ק האבני נזר זיע"א שראה את חמיו הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זיע"א בעבודת הקודש כשהיא נעשית בלי תנועות כלל. ועל צדיקים שהם בבחינת 'בתי בראי' הביא בשם רבותינו הקדושים שאמרו על עבודתו בקודש של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב שנעשתה בהתפעלות עצומה ובתנועות.

ואלו דבריו (פרשת קרח, תרע"ד):

"והיינו דידוע שיש שני אופני העבודה: יש עבודה בהתלהבות ובהתפעלות הנרגשת ונראית לעינים ובהלל ושיר, שהוא מכוחות הלב. ויש עבודה למעלה, שהיא בחינת השכל והמוח.

וידוע שהמוח הוא קר, וההתפעלות הבאה מצד המוח איננה נרגשת וניכרת לזולתו ואין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, אלא שכל חמש ההרגשות שבאדם בטלות לבחינת השכל והמוח.

וכמו שסיפר כ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה, שבאשר היותו בנעוריו חלש ורוקק דם רח"ל לקחהו כ"ק זקיני אדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק להיות מתפלל בראש השנה עמו בחדרו שעל יד בית המדרש הגדול, וראה אותו מתפלל שמונה עשרה בראש השנה, ברכות ותקיעות, בלי שום תנועה והתפעלות, אלא שהיו פניו בוערות כלפידים.

אמר החסיד

ומובן שכמו שבחינת השכל היא גבוהה מבחינת הלב, כן עבודה כזו שמבחינת השכל בלי התפעלות נרגשת גדולה יותר מעבודה שעל ידי תנועה והתפעלות. והנה כך היתה עבודת משה ואהרן, בבחינת מוח ושכל לבד, ולא היתה נראית בהם לא תנועה ולא התפעלות.

ואמרו בשם רבותינו הקדושים, בדברי רש"י (פרשת בהעלותך) 'זיעש כן אהרן', הנאמר בהדלקת המנורה, 'מגיד הכתוב שלא שינה', והדבר יפלא מה הוה סלקא דעתין שישנה ח"ו. ואמרו ז"ל, למשל אם היה נאמר להקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב שידליק את המנורה, מרוב התפעלות היה שובר את המנורה והיה שופך את השמן. אבל אהרן לא שינה, היינו שלא נשתנה להתפעל ברגש ובתנועות, והיינו כנ"ל שהיה בחינת המוח והשכל".

במקום נוסף מביא השם משמואל שגם הרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זיע"א היה בבחינת 'בתי גוואי' ולא ניכר עליו התפעלות חיצונית כלל. וכך כתב (פרשת ואתחנן תרע"ה):

"כי הלב הוא חם ומתפעל ומוליד תנועה וקול, והמוח הוא קר ובלתי בעל תנועה ובלחש. ועל כן הקדושים והצדיקים היותר גדולים שהם בחינת מוח אין נראות מהם תנועות והתפעלות בתפילתם.

ובאזנינו שמענו שהקדוש הרבי ר' בונם מפרשיסחא זצללה"ה היה מתפלל בלי שום תנועה, אלא היה עומד כמו עמוד של אבן, ורק עיניו זולגות דמעות ושופעות בלי הפוגות.

וכ"ק אבי אדמו"ר זצללה"ה סיפר, שבהיותו חולה ר"ל נצטוה מאת כ"ק זקני האדמו"ר הגדול זצללה"ה מקאצק להתפלל בראש השנה ויום הכפורים אתו עמו בחדרו המיוחד שעל יד בית המדרש הגדול, ולא היה רואה בזקני זצללה"ה שום תנועה והתפעלות בכל התפילה, אלא פניו היו בוערות כלפידים וכמלאך ה' נורא מאד.

ובספר ישמח משה להקדוש ר"מ טייטעלבוים זצללה"ה מאוהעל (ריש פרשת אחריו), שזוהי בחינת הצדיקים שהם מ'בתי גוואי', ומהם היו משה רבינו ע"ה ואהרן, שבכל עבודתם ותפילתם לא היתה ניכרת בהם שום תנועה והתפעלות".

הליכות בקודש

ופשיטא לי שדברי השם משמואל על הרה"ק מברדיטשוב מקורם טהור מדברי הרה"ק רבי יצחק מווארקא, אותם הביא הרה"ק מאלכסנדר בספרו 'ישמח ישראל' (פרשת בהעלותך):

"ויעש כן אהרן. פירש רש"י ז"ל, והוא מספרי, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. והדבר הוא מקושי המוכן, וכי יעלה על הדעת שאהרן ישנה חלילה, ומה זה השבח שלא שינה מצווי הקב"ה.

ואדמו"ר הקדוש הר"י זצלה"ה מווארקא פירש, 'שלא שינה', שלא ניכר בו שום שינוי והתפעלות בשעת הדלקת המנורה לאחר כל היחודים והכוונות הנוראות מענין הדלקת המנורה.

ואמר בצחות לשונו הקדוש: אילו היה מצוה הקב"ה מצוה זו להרב הצדיק הקדוש מבערדיטשוב, היה משבר המנורה ושופך השמן זית לגודל התלהבות מהמצוה רבה הלזו. אבל אהרן לא שינה, שלא ניכר בו שום שינוי".

וראה להרה"ק מדינוב בספר 'אגרא דכלה' (פרשת בהעלותך)

"ויעש כן אהרן. דרשו רז"ל, הובא ברש"י, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, והנה הוקשה להם למה לנו להשמיענו שעשה כן, וכל הפסוק מיותר, על כן דרשו כנ"ל, אבל אעפ"כ טעמא בעי מהו השבח הגדול לאהרן קדוש ה' שלא שינה וכי סלקא דעתך אפילו לפחותי ערך לשנות ממאמר הש"י.

ונראה לפרש דהנה איתא בספר חסידים שהיה צדיק אחד דבוק מאוד בדביקות נפלא להש"י, והבריות לא היו יודעים ערכו הנפלא ועשאוהו לשמש בבית הכנסת, והיה ממלא הנרות של בית הכנסת שמן ומחשבתו היה משוטט באהבת יוצרו והיה שופך השמן אצל הכלים מבלי הודע עד שחשבוהו למשוגע, עד שחכם העיר הרגיש שזה מגודל דביקותו ואמר להם שאותו השמש יהיה לחכם במקומו והוא יהיה לשמש תחתיו. והנה תתבונן מזה כי יש צדיקים אשר לגודל דביקותם בקונם מתבטל הרגש גופם ואינם יודעים לאמן ידם במעשה מורגש בעשיה. יתר מרעהו צדיק אחר, לגודל קדושת גופו הגם שהוא דבוק בקונו עכ"ז יפעול בגופו במעשה מורגש מבלי שינוי, והבין".

ועוד ראוי לציין שבחינה זו של 'בתי גוואי' עליה העיד האבני נזר על חמיו הרה"ק מקאצק, הנה השם משמואל העיד שאצל אביו האבני נזר גופו גם היה בחינה זו של 'בתי גוואי', וכמובא בספר 'אביר הרועים' (אות סו) ומשם תקחנו.

נציין כאן שיש מקום להאריך ולהרחיב רבות בעניין זה של הליכות הצדיקים ומעשי רב בעבודתם בקודש, בדוגמאות רבות לכאן ולכאן, אלא שאין זה המכוון במאמר זה.

מענתם ומעוהם של נדב ואביהוא

כהמשך לאבחנה זו של שני הבחינות אצל הצדיקים, קובע הישמח משה (בפרשת אחרי) כי בעוד שמה ואהרן הייתה עבודתם בבחינת 'בתי גוואי' הרי שנדב ואביהוא

היו במדרגה פחותה של 'בתי בראי'.

סברו איפוא נדב ואביהוא שעבודה של 'בתי גוואי' כפי שהיא אצל משה ואהרן היא 'מיעוט כבוד שמים'. ולכן הם ביקשו להנהיג בעצמם את כלל ישראל באופן של 'בתי בראי' ובכך להרבות כבוד שמים. אמנם נדב ואביהוא לא רצו לזלזל חלילה במשה ואהרן ולכן הם דנו אותם לכף זכות, שהסיבה לעבודתם כ'בתי גוואי' באה להם מחמת היותם 'זקנים' באים בימים, וכבר אין כוחם איתם לעבוד בהתפעלות ובתנועות כדרך 'בתי בראי'.

אלא שטעות הייתה בידי נדב ואביהוא. הם לא השיגו לנכון ולא ידעו שמעלת הצדיקים בבחינת 'בתי גוואי' גדולה היא ממעלת הצדיקים שבבחינת 'בתי בראי'. וזוהי הכוונה 'שהיו מהלכין אחריהן', כי אכן דרגתם של נדב ואביהוא היתה נמוכה משל משה ואהרן, ולא כראוי עשו כשבאו לחלוק על משה ואהרן.

וכך הוא שכתב הישמח משה:

"יש שני מיני צדיקים, עובדים בשמחה זכאה חולקיהון ועדיין הם מבחון, והפנימים הרואים פני המלך עובדים בבחינת המשל ופחד, והבן. והנה משה ואהרן ודאי בבחינת בתי גוואי היו, כי משה נאמן בית רואה באספקלריא המאירה, ומקבל ונותן התורה בכחו והבן.

וכבר נאמר (שמות ו כו) הוא אהרן ומשה, ללמדך שהיו שקולין (ב"ר פא טו), ולפי זה התנהגו בבחינת המשל ופחד עמו, ולכך אמרו רז"ל (ברכות לג ב) לענין היראה, אין לגבי משה מילתא זוטרתי היא.

והנה נראה דנדב ואביהו היו במדרגה אחת למטה מהם, דהיינו בבחינת 'בתי בראי', והיו מתלהבים בהתלהבות האהבה והשמחה עד אין חקר, וראו שאין ענין זה במשה ואהרן, וחשבו למיעוט כבוד שמים, והיה קשה בעיניהם ולא השיגו מדריגתם שהוא המשל ופחד, והם לא גילו מדריגתם מרוב ענוות.

ואף על פי כן לא רצו לתלות בוקי סרוקי ח"ו במשה ואהרן שיחשבו את עצמם לצדיקים יותר ממשה ואהרן, רק שדנו אותם לכף זכות כי הזקנה גורם מיעוט חדוה, כעין שנאמר (קהלת יב א) עד אשר לא יבואו ימי הרעה אלו ימי זקנה (שבת קנא ב), ושבו העבים אחר הגשם וגו'.

וזה אמרם 'שהיו משה ואהרן מהלכין תחלה', רצה לומר, הליכה רוחנית למעלה מהם, שהצדיק נקרא הולך ולא עומד, 'ונדב ואביהו מהלכין אחריהן', רצה לומר, במדרגה למטה מהן, 'אחריהן' דייקא והם מפסיקים, והם הבתי גוואי בעצמם, כי אז היה עיקר שכינתו יתברך בישראל, והבן. ולכך אמרו מתי ימותו הזקנים דייקא, ואנו ננהיג וכו' ויתרבה כבוד שמים, אבל טעו בזה שלא השיגו מדריגת בחינת בתי גוואי."

השם משמאל בלשונו הזהב ובסגנונו המיוחד עורך ומלטש את דברי הישמח משה (פרשת ויגש, תרע"ז):

"הנה בספר 'ישמח משה' להרה"ק ר"מ טייטלבוים זצ"ל, פירש אהא דאיתא במדרש, שהיו נדב ואביהוא מהלכים אחר משה ואהרן ואמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ואנחנו ננהיג את הדור, והדברים תמוהין, שח"ו לומר בפשיטות שהתאוו למיתתם כדי לירש את גדולתם, שאפילו פחות שבפחותים אינו אומר כן...

ואמר הוא זצ"ל, כי יש שני מיני צדיקים, יש ששרשם בבתי בראי, ויש צדיקים גדולים יותר מאד ששרשם בבתי גואי, והצדיקים ששרשם בבתי בראי נראה בפניהם עוז וחדוה והתפעלות אהבה ויראה ותנועות יוצאין מן הסדר, וכענין שפירשו ז"ל בפסוק 'באהבתה תשגה תמיד'.

אבל צדיקים היותר גדולים ששרשם בבתי גואי אין נראה בהם שום התפעלות חיצונית, ומשה ואהרן היו צדיקים היותר גדולים ושרשם בבתי גואי, על כן לא נראתה בהם שום התפעלות חיצונית. ונדב ואביהוא היו שרשם בבתי בראי והיו עבודתם ותפילותם בהתפעלות יתירה, על כן חשבו שלהנהגת הדור יותר טוב צדיקים כאלה שנראה מהם התפעלות ואהבה ויראה, עד כאן תורף דבריו".

אמנם את צורת הניסוח של נדב ואביהוא, מסביר השם משמאל באופן שונה משל הישמח משה. לדעתו של השם משמאל כוונתם של נדב ואביהוא באומרם "אימתי ימותו שני זקנים הללו" הייתה שעבודתם של משה ואהרן היא כשל 'זקנים', דהיינו בבחינת המוח והשכל, שהיא המביאה לבחינת 'בתי גואי' (פרשת קרח, תרע"ד):

"והנה אמרו ז"ל בנדב ואביהוא שהיו מהלכין אחר משה ואהרן ואמרו, מתי ימותו שני זקנים הללו ואנחנו ננהיג את הדור. דהנה ידוע שיש בחינת 'זקנים' ובחינת 'אבות' ובחינת 'בנים'. בחינת 'זקנים' הם בשכל, כאמרם ז"ל (קידושין לב ב) 'זקן זה שקנה חכמה'...

והנה נדב ואביהוא חשבו שלהנהגת הדור יותר טוב שהמנהיג תהיה עבודתו בהתפעלות נרגשת, למען שהרואים נמי יתפעלו ויעשו עבודתם בהתלהבות יותר, וזהו שדייקו 'מתי ימותו שני זקנים הללו', היינו שהם עבודתם בבחינת 'זקנים' שהוא השכל והמוח כנ"ל. ואנחנו, שאנו בבחינת 'בנים', היינו שעבודתנו בהתפעלות, ננהיג את הדור, וזה יהיה טוב יותר לפני הדור. וכעין פירוש זה איתא בספר ישמח משה והוספתי נופך קצת".

אש זרה – שתויי יין ופרועי ראש

עם רעיון נעלה זה משתמש הישמח משה כדי לאחד את מרבית השיטות שנאמרו אודות הסיבה שנדב ואביהוא נענשו ומתו, כי הנה בעוד שבפסוק נאמר (ויקרא י א):

"וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מִחֶפְתּוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂימוּ עָלֶיהָ קֶטֶר וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי ה' אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֲתֶם", וכן הוא אומר: "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ", הרי שחז"ל מספרים לנו ארבעה סיבות לכך שהם נענשו, וכפי ששנינו בדברי המדרש (ויקרא רבה, כ ט):

"בשביל ארבעה דברים מתו בני אהרן, ובכולן כתיב בהם מיתה: על שהיו שתויי יין... ועל ידי שהיו מחוסרי בגדים... ומה היו חסרי, מעיל... ועל ידי שלא היו להם בנים... על ידי שלא היה להם נשים".

מסביר הישמח משה כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים, והכל מכוון לעניין אחד שהתבאר לעיל: עבודת נדב ואביהוא הייתה באש התלהבות של שמחה ואהבה, בתנועות ובהתפעלות חיצוניות. וזו הייתה אותה 'אש זרה' בה באו והתקרבו יותר מדאי. ובשל כך היו נדב ואביהוא 'שתויי יין' לחזק את שמחתם והתלהבותם, ומתוך רוב שמחתם גם באו להיות 'פרועי ראש' (ראה תוספות יומא נג א). וזה לשונו:

והנה נאסר לכנס שתויי יין למקדש, ולא יעלה על הדעת שיכנסו שיכורים לבית המקדש לעבוד, ואזהרה למה ל^ל. רק שלא יאמר אדם 'ויין ישמח לבב אנוש' (תהלים קה טו), אשתה קמעא כדי שאעבוד בשמחה נפלאה שהיא עבודה המעולה, לזה אזהר רחמנא דהמקדש בבחינת 'בתי גוואי', כעין שפירש רבינו סעדיה גאון^{גאון} יכלול משה לבא אל אוהל מועד (שמות מ לה), והבן.

והנה טעות נדב ואביהו שלא השיגו ענין בתי גוואי, גרם שנכנסו שתויי יין מטעם הנ"ל, ונמצא הא דאמרו מתי ימותו, והא דאמרינן שנכנסו שתויי יין, ענין אחד הוא ר"ל שרצו לחזק השמחה יותר ויותר באהבה נפלאה, או פרועי ראש על ידי רוב שמחה ואהבה, כענין שנאמר (משלי ה יט) באהבתה תשגה תמיד, ואפשר דאמרו רז"ל כן על דרך מליצה על העדר הפחד שהיה להם רק שמחה נפלאה... והנה לפי זה התקרבותם להשי"ת, היה תמיד בשמחה נפלאה והוטב בעיניו ית"ש, ועתה באותו התקרבות עצמו, אך מפני שבאו לבתי גוואי מתו.

וזה שנאמר בקרבנותם, היינו בהתקרבותם התמידי לפני ה' דייקא, אז וימותו והבן זה. ולדעתי שזה גם כן הפירוש ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא ציוה אותם (ויקרא י א-ב), כי היה להם אש התלהבות השמחה נפלאה לשמו ית', אבל הוא זרה במקום הזה אשר לא ציוה אותם, כי ציוו יתברך מורה על המשל ופחד במקום הזה כמ"ש, והבן זה. ויתכן גם כן על פי זה ותצא אש מאת ה' וגו' (ויקרא י ב), דנכנסו בתחומה דלאו דידהו לכך נשרפו".

שריפת נשמה

ותחילה לכל מקום יש צמנו לומר כי הגיונו הנעלה של הישמח משה יכול להאיר את עינינו גם בסיבה שאופן מותם של בני אהרן היה דווקא באופן של "שריפת נשמה וגוף קיים" (שבת ק"ג ב.).

הלוא קיימא לן שכל מידותיו של הקב"ה הם מידה כנגד מידה (סנהדרין צ א.). אם כך, מהיות ושורש הנהגת נדב ואביהוא מצוי בכך שהם נחלקו על עניין הפנימיות של משה רבינו ואהרן הכהן, הרי שמידה כנגד מידה ראוי שגם עונשם יהיה באופן כזה, ולכן מתו באופן שרק נשמתם הפנימית נשרפה ואילו גופם החיצוני נשאר בשלמותו.

מחוסרי בגדים

ובלכתנו בדרך שסלל הישמח משה יש מקום צמנו להוסיף ולבאר באותו אופן גם כלפי מה שאמרו חז"ל כי סיבת עונשם של נדב ואביהוא היה במה שהיו 'מחוסרי בגדים', בשל כך שלא לבשו מעיל.

כי הנה ידוע שהבגדים הם המקיפים וסובבים את פנימיות האדם. הבגדים הם החוצצים בין החיצוניות לפנימיות, ועל ידי הבגדים האדם מסתיר את עצמו ומהותו.

נדב ואביהוא הוציאו את פנימיותם החוצה בהתלהבות ובתנועות חיצוניות, בבחינת "בתי בראי", ובשל כך ראוי לומר עליהם שחטאם היה בכך שהיו 'מחוסרי בגדים', שלא לבשו מעיל, היינו שלא שמרו על עבודתם הרוחנית בתוך הפנימיות.

שלא היה להם נשים

והגם כי הישמח משה המשיך בשלו לבאר גם את השיטה שנדב ואביהוא לא נשאו נשים. אמנם המעיין היטב בדבריו יראה שאין זה טווי באותו חוט מהלך החשיבה בו השתמש כלפי שאר הסיבות שנתנו חז"ל. ולכן היה נראה לומר רעיון חדש על אותו הדרך ממש שסלל הישמח משה בהסבר שאר השיטות.

לכד דייקת תמצא שבחינת האיש מול בחינת האשה הוא בחינת "בתי בראי" מול בחינת "בתי גוואי", שהרי "דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם" (יבמות עו ב), וכן "דרכו של איש לעשות מלחמה ואין דרכה של אשה לעשות מלחמה" (קידושין ב ב.). כך שהאיש הוא שיוצא לפעול ולעבודתו אל החוץ, ואילו האשה היא שעליה אמר הכתוב (תהלים מה יד): "כל כבודה בת מלך פנימה".

והנה יש לנו לידע כי אמנם מעלת הצדיקים שבבחינת 'בתי גוואי' גדולה ממעלת הצדיקים שהם בבחינת 'בתי בראי', אך עם כל זאת עדיין יש מעלה מיוחדת בצדיקים שהם בבחינת 'בתי בראי' אשר אינה מצויה בצדיקים שהם בבחינת 'בתי גוואי'. והיא, שיש בכוח הצדיקים שמראים ומוציאים את עבודתם כלפי חוץ למשך אחריהם את העם ולקרבתם אל הקדושה.

ודבר זה למדנו השם משמואל (פרשת ויגש, תרע"ז):

"ונראה להוסיף ולומר דצדיקים ששרשם ב'בתי גואי' הם בבחינת מוח ושכל, ושב'בתי בראי' הם בבחינת לב. והיינו, כי ידוע שהמוח קר והלב חם, על כן הם שבבחינת לב הם מתלהבים ורשפיה רשפי אש, על כן נראה מהם תנועות והתפעלות ורגש הנפש. אבל אותם שבבחינת מוח ושכל הם במתינות וישוב הדעת ביותר. ואף שהלב מתרגש ומתפעל, המוח והשכל גובר על הלב ומשים מעצור לרוח הרגש החיצוני, אלא כמו שנאמר (תהלים פא) 'אענך בסתר רעם', היינו שהרעם הוא בסתר ואינו ניכר בחיצוניות האיברים.

והנה אף שלהצדיקים מבחינת 'בתי גואי' מעלה יתירה על הצדיקים שהם מבחינת 'בתי בראי', שהם מעולם ההסתר והנעלם, והמתינות וישוב הדעת ביותר, יש באינך צדיקים שהם מבחינת 'בתי בראי' נמי מעלה בענין הגבהת העולמות.

דהיות ידוע דהאדם עולם קטן, וכפי תהלוכת העולם הקטן מתנהג העולם הגדול בכלל, ועל כן הצדיקים שבבחינת 'בתי בראי' עבודתם ניכרת בחיצוניותם הם משלחים זיקי אש דת גם לחיצוניות העולם הגדול. ועל כן אפילו אנשים שחסר להם כח פנימי ואינם רק מה שניכר בהם בחיצוניותם, נמי מקום להם להתעורר מחמת קדושת הצדיקים האלו, ואפילו באין אומר ואין דברים, ואפילו בריחוק מקום שאין רואין ולא שומעים ההתפעלות הגדולה שלהם נמי ביכולתם להגביה את עצמם מחמתם, יותר מאשר על ידי הצדיקים הגדולים יותר שהם מבחינת 'בתי גואי' שאינן ניכרות צדקתם ועבודתם כאברים החיצונים כלום.

ובזה יש לומר דהא דנדב ואביהוא חשבו שלהנהגת הדור יותר טוב צדיקים מבחינת 'בתי בראי', לאו משום שיהיו אנשי הדור מתפעלים ומתרגשים בראותם התפעלות הצדיקים, שזה הדרך נמוך ואין לחשוב על נדב ואביהוא הצדיקים הגדולים שמשא רבינו ע"ה אמר לאהרן עליהם שהם גדולים יותר ממני וממך, שיחשבו שטיב הנהגה כזו לפני דור המדבר דור דעה, אלא באין אומר ודברים ובאין ראות ושמיעת ההתפעלות נמי יחדרו לתוך לבב אנשי הדור לעוררם כנ"ל".

ובשל כך שיש מעלה גם בבחינה זו וגם בבחינה זו, ויש בזה מה שאין בזה, הרי שתכלית הנרצה בעבודת הצדיקים היא להעלות את שתי הבחינות בקנה אחד, הן "בתי גואי" והן "בתי בראי", ולעשותם כאחת, אחוז בזה וגם מזה אל תנח ירך.

וגם זאת למדנו השם משמואל בהמשך דבריו אלו, בהם הוא מסביר שיוסף הצדיק היה בבחינת 'בתי גואי' ואילו יהודה היה בבחינת 'בתי בראי', אלא שהתאחדו שניהם ובאו כאחד, כמו שנאמר 'ויגש אליו יהודה' ועל ידי זה כל אחד השיג גם את הבחינה

של חבירו, ונהיו שניהם ממוזגים בשתי הבחינות, ומזה בא עניינו של דוד המלך שהיה לו את שתי הבחינות גם יחד:

"קיצור הדברים, יש מיני צדיקים בחינת 'בתי גואי' שכל ענינם בחינת מוח ושכל, ובישוב הדעת ובקריירות רוח היא כל תנועתם, ואינה ניכרת בהם שום התלהבות והתפעלות ורגש הנפש, אף שבפנימיותם הם מלאי רגש ובסתר רעם. ויש מיני צדיקים בחינת 'בתי בראי', שכל ענינם בחינת לב שהוא חם ובהתלהבות רשפיה רשפי אש וכל רואיהם יכירום ויגידו צדקתם, ומכח התלהבותם לפעמים גם תנועותיהם יוצאות מגדר השיווי, ויש שאף שהם בחינת מוח ושכל מטמינין עצמן ומתלבשים בבחינת לב והתלהבות.

והנה כבר אמרנו בפרשיות הקודמות שיוסף הוא בחינת הראש של כלל ישראל, ויהודה בחינת לב, ולפי דברינו הנ"ל יוסף הוא מבתי גואי, ויהודה מבתי בראי.

ועל כן נמצא ביוסף שלא היתה ניכרת צדקתו בתהלוכותיו ובתנועותיו, כמ"ש ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, שפירש רש"י, מסלסל בשערו כדי שיהיה נראה יפה, שאין זה ממדת הצדיקים, ובאמת שבזוהר הקדוש תפס עליו בזה, ועל כן כתיב 'ותתפשהו בבגדו', עיין שם. ונראה דכוונת יוסף להסתיר את מדותיו, כדי שיהיה כוחו כח נסתר ועליון יותר, וכמו שבכלל בניה של רחל תפסו פלך שתיקה. וכן נראה כוחו יפה בזה להסתיר עצמו עד להפליא, שאחיו החכמים והצדיקים לא הכירו בפרצוף פניו גודל מעלתו, וחשבוהו רק כחכם מחכמי אומות העולם. ולא עוד אלא שחשדוהו שהעליל על בנימין כדי ללקחו לקלון, שאפילו בן נח מצווה עליו, והרי ישבו אתו בסעודה והאריכו עמו איזה שעות כנראה מהכתוב, ולא הכירו צדקתו, ולא דבר קטן הוא להסתיר עצמו בפני אנשים חכמים וקדושי עליון כאלה.

אך יהודה שהיה בחינת לב ומבתי בראי לא היה לו כח זה, אלא כל צדקתו היתה ניכרת בתנועותיו ובהתלהבותו ורגש נפשו...

והנה כתיב 'ויגש אליו יהודה', וידוע דלשון 'אליו' מורה על יחוד הדיבור, וכמו שפירש רש"י (ריש פרשת ויקרא) אליו למעט את אהרן, ובדברי הר"ן הנדפס בתוך דברי הרש"י שם, ויש לפרש אליו לעצם הנדבר ולפנימיותו, וכן כאן 'ויגש אליו', היינו הגשה לפנימיותו של יוסף, ובזוהר הקדוש דתקרבא דעלמא לאתאחדא דא בדא למהוי כלא חד בגין דיהודה איהו מלך ויוסף מלך אתקריבו דא בדא ואתאחידו דא בדא.

ולפי דרכנו יש לפרש דמצד ההתאחדות השיג כל אחד גם מעלת חבירו בצד מה, ועל כן השיג יהודה מיוסף מעלת המוח והשכל, ומזה בא ענין דוד המלך ע"ה שהיה ראש לשלשת אבות, הרי שהיתה לו בחינת מוח

ושכל, ומכל מקום הרי היה ענינו בהתפעלות וברגש הנפש בשירות ובתשבות
ובכלי שיר להשמיע קול, וזה ממדת הלב, ואולי מזה בא הענין אשת חיל
עטרת בעלה, והבן".

ויש עמדי לומר שזה סוד הנישואין בין איש לאשה, להעלות כאחד את שתי הבחינות
הללו ולמזגם יחד, שעל ידי ברית הנישואין מתאחד האיש שהוא בחינת 'בתי בראי'
עם האשה שהיא בחינת 'בתי גוואי' ומגיעים לשלימות שתי הבחינות הממוזגים יחדיו.
ומה ימתק לפרש בזה מה שאמרו שנדב ואביהוא לא נשאו נשים, והיינו שעבודתם
של נדב ואביהוא הייתה רק בבחינת 'בתי בראי' וחלקו על משה ואהרן שהייתה עבודתם
בבחינת 'בתי גוואי', בעוד שאלבא דאמת הייתה החובה על נדב ואביהוא למזג את
שתי המידות יחד.

ועוד רגע אדבר בו כי מיזוג שתי בחינות אלו של 'בתי גוואי' עם 'בתי בראי' הוא
סוד 'מאמר חסידי ישראל' (לשון האור החיים דברים ז יב) על הדרך הישרה שיבור
לו האדם, ומקורו בספר 'חובות הלבבות' (שער הפרישות, פ"ד): "הפרוש צהלתו בפניו
ואכלו בלבו", ולפי האמור הכוונה היא שמחד גיסא יחזיק במידת 'בתי בראי' להיות
צהלתו בפניו, ומאידך גיסא יחזיק גם במידת 'בתי גוואי' להיות אכלו בלבו, וראה כעין
זה בספר 'עצי חיים' (פרשת וישב).

שבחו של אהרן

ומשנמצאנו למדים כי ענינו של אהרן הכהן הוא בחינת 'בתי גוואי' שכל עבודתו
אינה נעשית כי אם בקודש פנימה, ללא פעולות חיצוניות, נתנה ראש ונשובה ליישב
את קושייתו של מרן החתם סופר שבראש הדברים, כמין חומר.

אצי תשפ"ג

ברור ופשוט שאם אנו באים לחדש ולהשמיע שמעשיו של אדם לא נעשו לצורך
עצמו, להנאתו ולטובתו, אלא לשם ה' ולרצון שמים, הרי שאנו צריכים להשמיע זאת
במעשים שהם לפי טבעו והנהגתו, ולהשמיע שעם כל זה שכך הוא דרכו, הוא לא
עשה כך מפני טבעו אלא מפני שזה היה רצון ה'.

אדם שרגשותיו נראים כלפי חוץ ומעשיו הם בהתפעלות ובתנועות, גם בגדיו מתאפיינים
בבולטות, בפאר ובהדר. אדם שכזה סביר להניח שהוא לובש את בגדיו אלו לגדולתו,
ואצלו יש אכן מקום להשמיענו את החידוש, שעם כל זאת, ולמרות הטבע שלו, עדיין
אין הוא לובש את הבגדים לגדולתו אלא כמקיים גזירת המלך. אצל אדם שכזה בוודאי
מתאים יותר להשמיע את חידוש זה בבגדים מפוארים ולא בבגדים לבנים ופשוטים,
בהם אין חידוש שלובש כמקיים גזירת המלך.

אמנם אדם הכולא את רגשותיו בפנימיותו וכל ענייניו הם במסתרי נפשו ולבבו,
בוודאי שגם בגדיו צנועים ופשוטים. ואצל אדם כזה השאלה כמובן הפוכה: האם
צניעותו היא מחמת טבע אנושי המוטבע בו, בדומה לאנשים מופנמים המבקשים להיות
נחבאים אל הכלים ובורחים מכל דבר שיש בו בכדי לתפוס את עינם של אנשים אחרים.

או שמא, הנהגתו זו אינה תוצר רגשי וטבעי, אלא שבכך הוא מבקש לעשות את רצון ה', ואילו הוא מצד עצמו יכול היה להתנהג בראויות ובחיצוניות.

אצל אדם כזה שדרכו להתנהג בפנימיות ובצניעות, בוודאי שאם נרצה להשמיע שהוא עושה זאת, לא לשם גדולתו, היינו חשקו וטבעו, אלא כמקיים גזירת המלך, בוודאי שנבחר להשמיע זאת כלפי התנהגות צנועה, ונאמר שצניעותו לא באה מחמת רצונו האישי אלא מפני שהוא מבקש לעשות רצון שמים. אצל אדם כזה אין צורך להשמיע זאת במקרה שהוא מתנהג בגדולה, כי בוודאי אם הוא עושה דבר כנגד אופיו, הרי זה בא מחמת שמבקש לקיים גזירת המלך.

משכך, בוודאי שאצל אהרן הכהן שכל הליכותיו היו באופן של 'בתי בראי', פנימיות והסתרה, אין כל צורך להשמיע זאת בגדי הכהונה המפוארים והמרשימים הוא הלביש כמקיים גזירת המלך. הלוא כל הליכותיו היו בצניעות, וכשהוא לבש את בגדי הזהב של הכהן גדול, אין חידוש אם נאמר שהיה זה רק בשביל רצון ה' וכבוד שמים.

החידוש אצל אהרן הכהן הוא דווקא כשהוא לבש את בגדי הלבן הפשוטים. כשהוא עובד את ה' בצניעות ובהסתרה יכולים אנו לחשוב שהוא עושה כך מפני שזה טבעו ואופיו, כי זהו "איזור הנוחות" שלו. נוח לו יותר שלא להתבלט ושלא למשוך את תשומת לב הסובבים, ולכן הוא לובש את בגדי הלבן.

באה התורה ומשמיענו שלא כך: אהרן הכהן לא לבש את בגדי הלבן לגדולתו האישית, כי כך טבעו ולזה הוא הורגל. לבישת בגדי הלבן באה רק "כמקיים גזירת המלך", כי אהרן הכהן הכיר וידע שהבחינה הגבוהה בעבודת ה' היא דווקא בבחינה של "בתי גוואי", וזו, ורק זו הייתה הסיבה ללבישת בגדים אלו.

ולכן כמובן חידד רש"י את דבריו והדגיש את חידוש זה על אהרן הכהן דווקא בבגדים ולא בעבודה, כי אכן בבגדי הכהונה שיש בהם גם מערכת של בגדי זהב וגם מערכת של בגדי לבן, ניתן להשמיע אצל בגדי הלבן שעבודתו של אהרן בבגדי הלבן נעשתה אך ורק לעשות רצון קונו.

סופו בתחילתו

הנגטיב שיש בדרכי עבודתם של נדב ואביהוא מול משה ואהרן, "בתי בראי" מול "בתי גוואי", זו הסיבה שקריאת יום הכפורים פותחת במותם של נדב ואביהוא ומסיימת בפסוק המורה שאהרן לא לבש את הבגדים לגדולתו, אלא כמקיים גזירת המלך.

רק כשפותחים ומספרים על מותם של נדב ואביהוא, כשהסיבה לכך היא שהם נחלקו ולא הסכימו עם משה ואהרן שסברו כי עבודת ה' צריכה להיות באופן של "בתי גוואי", יכולים להמשיך ולחדש זאת עבודת יום הכפורים בבגדי הלבן עשה אהרן הכהן "כמקיים גזירת המלך", כי הגם שעבודתו של אהרן הכהן הייתה תמיד בפנימיות ובהסתרה, אך אם עם כל זאת הוא לא נהג כן מפני שזה היה הטבע שלו, אלא רק מפני שזה היה רצון שמים.

* * *

אור זרוע לצדיק – רבי עקיבא

רבינו הרה"ק השפת אמת זיע"א מחדש מסוד ה' ליראיו שכל עבודת יום הכפורים אצל בני ישראל באה מכוחם של נדב ואביהוא, ובשל כך פותחים את סדר הקריאה של יום הכפורים בפסוקים של מיתתם, וזה לשונו (פרשת אחרי מות, תרל"ו)

"כי לא לחנם מסרו נפשם נדב ואביהוא אשר היו צדיקים גדולים ועשו בזה תיקון גדול לכלל ישראל. אך שהיה חסרון במעשיהם כמ"ש חז"ל. ונראה כי זכו בני ישראל לעבודת יום הכיפורים על ידיהם, לכן קורין הפרשה ביום כיפור".

ויש עמדי להוסיף בזה דבר נפלא מאוד, דהנה מבואר בספרי הקבלה, שרבי עקיבא הוא נשמת אביהוא ('גולל אור' בערך רבי עקיבא), ומהאי טעמא פותחים את סדר התפילה בליל יום הכפורים עם הפסוק (תהלים צז יא): "אור זרע לצדיק ולישרי לב שְׁמִתָּה" אשר הוא סופי תיבות "עקיבה" כנודע, ולרמז בא על נשמתם של נדב ואביהוא שבאה בנשמת רבי עקיבא, שבזכותם יש לבני ישראל את עבודת יום הכפורים.

רבי עקיבא כשהיה מתפלל

והנה אצל רבי עקיבא מצאנו שהיה לו גם את בחינת "בתי גוואי" וגם את בחינת "בתי בראי", וכפי שאמרו במסכת ברכות (לא א):

"תניא, אמר רבי יהודה: כך היה מנהגו של רבי עקיבא, כשהיה מתפלל עם הצבור, היה מקצר ועולה, מפני טורח צבור. וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת. וכל כך למה, מפני כריעות והשתחויות".

והיינו, שהיה יודע מתי עליו לעבוד את ה' בבחינה של "בתי בראי", באופן של תנועות והתפעלות חיצונית, 'כריעות והשתחויות', עד שהיה נע ונד בתפילתו מזוית זו לזוית אחרת, ומתי עליו לעבוד את ה' בבחינה של "בתי גוואי" לקצר בתפילתו ולא להטריח את הציבור.

וזוהי שלימות עבודת ה' כפי שביאר השם משמואל כלפי יהודה ויוסף, "דמצד ההתאחדות השיג כל אחד גם מעלת חבירו בצד מה, ועל כן השיג יהודה מיוסף מעלת המוח והשכל, ומזה בא ענין דוד המלך ע"ה".

ואם רבי עקיבא הוא גלגול אביהוא, הרי שבזה נתקן חטא אביהוא בכך שחלק על משה ואהרן בעניין עבודת ה' בבחינות אלו של "בתי גוואי" מול "בתי בראי". ובשל כך פותחים ומכריזים בתחילת סדר התפילה של יום הכפורים, יומם של נדב ואביהוא, את הפסוק "אור זרוע לצדיק", המרמז על רבי עקיבא, להודיע בשער בת רבים שחטאם של נדב ואביהוא נתקן על ידי רבי עקיבא.